

În perioada 2-4 aprilie 2009, s-au desfășurat la Iași, în organizarea Universității „Petre Andrei” și a Asociației Române de Istorie a Presei (A.R.I.P.) lucrările „Congresului internațional de istorie a presei”. Inițiativa este salutară, deoarece, în ciuda unor încercări anterioare de certă valoare, este nevoie de o istorie solidă și bine documentată a unui domeniu care, de altfel, a sărbătorit cu acest prilej 180 de ani de existență.

Lucrările s-au desfășurat pe două secțiuni: „Istoria presei. Particularități metodologice în cercetarea domeniului” și „Rolul și locul presei în societatea românească”. Programul a fost foarte dens, acesta fiind și singurul punct în care se poate aduce o critică organizatorilor.

Câteva lucrări s-au remarcat în mod deosebit prin încercările de a plasa presa în contextul politic, cultural și social. Remarcăm, în primul rând, excelenta analiză făcută de Romina Surugiu asupra *Edițiilor aniversare ale ziarelor interbelice „Universul” și „Cuvântul”, 1933*. Lucrarea lui Alexandru-Murad Mironov, *Surse arhivistice în studiul presei*, s-a axat pe particularitățile metodologice ale cercetărilor de istorie a presei, prin reliefarea importanței fondului Ministerului Propagandei, precum și a instituțiilor succesoare în timpul regimului comunist. Momentele de vârf ale interesului statului pentru presă au fost strâns legate de evenimente politice majore: al doilea război mondial, „obsedantul deceniu” și Tezele din aprilie.

Semnălam o interesantă aplicare a conceptelor lui Fernand Braudel (durata scurtă - medie - lungă) asupra presei, în comunicarea Valentinei Pricopie, *Dificultăți metodologice în analiza transformărilor presei cotidiene din România postdecembristă*. Autoarea a observat că orice cercetare, chiar și pe o perioadă scurtă de timp relevă „3 timpi” și „3 tipuri de presă”: evenimentială, conjuncturală și structurală.

Remarcăm și un excelent grupaj asupra istoriei presei din Basarabia (Maria Danilov, *Presa din Basarabia la anul 1912. Documentar*; Silvia Grossu, *Valențele presei clericale din Basarabia (1918-1940)*; Gheorghe Negru, *Presa de limbă română din Basarabia și cenzura țaristă*). Dincolo de lupta națională, cenzură și de moralismul creștin (elementul de noutate relevat de Silvia Grossu), se desprinde concluzia Mariei Danilov: a fost vorba de o presă provincială ce încerca să se ridice la nivelul celei din marile gubernii ale Rusiei țariste.

Mircea Popa, în *Revista româno-americană (1946-1947)*, a arătat că titlurile de ziar pot ascunde mai mult decât s-ar crede la prima vedere: „Curierul literar sportiv”, subtitlul revistei cercetate, ascundea de fapt activitățile Asociației de prietenie româno-americană. Ilie Rad (*Un ziar de la începutul secolului XX: „Libertatea”*) a atras atenția asupra problemei păstrării colecțiilor de ziare. Multe dintre acestea sunt incomplete din diverse motive, în cazul de față datorită orientării germane a ziarului respectiv, scos de Tudor Arghezi în timpul primului război mondial, și care nu se găsește nici măcar în arhiva privată a familiei scriitorului.

A surprins plăcut comunicarea lui Marian Petcu, *Considerații privind factualitatea în cercetarea istoriei presei*. Argumentul său principal a fost că fără o solidă documentare generală, fără a se crea o bază de date asupra faptelor de istorie a presei printr-un efort migălos de echipă, orice încercare de a scrie o istorie socială a presei românești ar fi incompletă.

Bogdan Popa

În ziua de 20 mai 2009, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” a avut loc sesiunea de comunicări „«Celălalt autentic»”. Lumea românească în literatura de călătorie (1800-1850)”, organizată de proiectul de cercetare „Baze de date istorice. Călători străini care au străbătut spațiul românesc în secolul al XIX-lea”.

Materialele ar putea fi grupate în linii mari pe două paliere problematice: relatări despre evenimentele de familie (căsătorii, divorțuri), respectiv despre desfășurarea existenței publice (de la petrecerea timpului liber, la aspectul cadrului urban).

Prin conținut, prezentările au fost în general interesante, uneori chiar savuroase, relevând culoarea locală și spiritul epocii, cu atât mai pregnant cu cât relatările aparțineau unor străini, mai receptivi la elementele de diferență. Străinii percepeau în funcție de formația, interesele și prejudecățile lor, imaginea „celuilalt” putând însemna în acest sens atât imaginea românilor pentru călători, cât și imaginea călătorilor pentru istoricii care îi studiază astăzi.

Din materialele prezentate au transpărut așadar mai ales deosebirile mental-comportamentale, sau într-o formulare antropologică – sistemele culturale diferite. Amintim, de pildă, oripilarea pastorilor englezi în legătură cu frecvența divorțurilor și cu toleranța socială față de persoanele divorțate – Daniela Bușă, *Desfacerea căsătoriilor în relatările călătorilor străini din prima jumătate a secolului al XIX-lea* –, sau surprinderea provocată de cheltuielile exagerate din înalta societate, expresie a unui *carpe diem* motivat de nesiguranța funcției și implicit a bogăției – Irina Gavrilă, *Considerații urbanistice și demografice asupra capitalelor țărilor române în scrierile călătorilor străini (1800-1850)*. (Cu titlu incidental, am remarcat și o constantă pe „durata lungă” a psihologiei românilor bogați: preocuparea specială pentru mijloacele de locomoție – de la trăsuri la automobile).

Pe baza unor atare observații s-ar putea realiza o analiză a dinamicilor culturale și materiale din societatea românească în perioada modernizării. Tocmai aici s-a regăsit însă punctul mai slab al sesiunii, care a fost esențialmente descriptivă (evocatoare) și aproape deloc analitică. A lipsit încercarea de a pune în relație manifestările înregistrate cu evoluțiile de ansamblu, sau altfel spus, încercarea de a le structura ca fenomene sociale și a le înțelege resorturile interne specifice. Singura explicație causală, evocată mai mult implicit în chestiunea divorțurilor, a fost prezența trupelor ruse (adică mai precis a ofițerilor ruși) în țările române. (Menționăm totuși contribuția lui Bogdan Popa, *Librăria lui Friedrich Wallbaum. Carte și societate urbană în secolul al XIX-lea*, pentru tentativa de a stabili o legătură eficientă între comerțul cu cărți și rețelele sociale în care se realiza acesta. Din păcate însă, absența materialului documentar suficient a afectat semnificativ consistența demersului).

În aceste circumstanțe, apreciem sesiunea drept un început pozitiv dar încă incomplet al proiectului căruia i s-a subsumat. Pentru a nu fi ratat, acest start trebuie aprofundat prin analiza descripțiilor. În definitiv, analiza este cea care conferă istoriografiei caracterul științific.

Alexandru Mamina